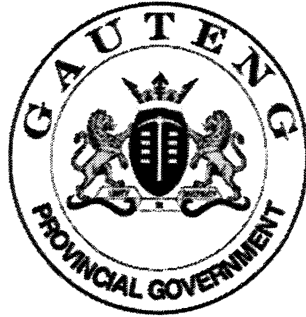

**SENIOR CERTIFICATE EXAMINATION
SENIORSERTIFIKAAT-EKSAMEN**

**OCTOBER / NOVEMBER
OKTOBER / NOVEMBER**

2004

**SEPEDI LELEME LA BOBEDI
MAEMO A A PHAGAMEGO**

(Lephephe la Pele)

HG

929-1/1

7 pages

SEPEDI SECOND LANGUAGE HG: Paper 1

929 1 1

HG

**COPYRIGHT RESERVED / KOPIEREG VOORBEHOU
APPROVED BY UMALUSI / GOEDGEKEUR DEUR UMALUSI**

KGORO YA THUTO YA GAUTENG

DITLHAHLOBO TŠA MAKGAOLAKGANG

SEPEDI LELEME LA BOBEDI
MAEMO A A PHAGAMEGO
(Lephephe la Pele)

NAKO: Diiri tše 2

MEPUTSO: 80

DITAELO :

- Tlhahlobo ye e na le dikarolo tše THARO.
- Bala dipotšišo ka tlhokomelo gore o se hlahlathe.
- Araba dipotšišo ka moo o laetšwego.
- Ngwala ka bothakga ka mongwalo wa go balega.

KAROLO YA A
TEKATLHAOLOGANYO
POTŠIŠO 1

Karolwana ya 1

Bala dikarolwana tše di latelago o tsebe go fetola dipotšišo.

Tatago Khutšo dikakanyong tša gagwe o ile a bona gore ngwana wa mošemane ge a tla gola ka tshwanelo o swanetše go ba le dilwana tše o a itlošago bodutu ka tšona gore a se tle a seleka. Maroba o ile a mo nyakela mpšanyana ya tšhenane. O be a šetše a bone gore Khutšo o hlakiša bana ba bangwe. Khutšo o ile a e thabela, tatagwe a e fa leina la Saint. Gape tšhenane ga se mpša ya go hlaba mašata, ga e tshwenye ge e sa rumulwa.

Khutšo o be a rata e eba mpša ye bogale. O ile a e ruta go tsoma. Ka letšatši le lengwe o rile a sa e tšomiša, ramasekana a re penkapenka, a ba a re bokga, mo kgauswi. Khutšo o lekile go saseletša Saint mmutla woo, fela a dio itshwenya. Mmutla o ile wa e timelela. Tšhenane ge e befetšwe e tšea nako gore e okobale. E rile e sa ntše e sa lealea, motho wa go namela leotwana a tšwelela.

Lesogana le be le eya bogwe, e bile le feleletše ka borokgo bjo bošweu e rego ke lebese la kgomo. O be a bile a tšwela le mmoto a theoga, gomme Khutšo ka go seleka, a saseletša Saint go lesogana lela. Peretshitswana ya ntšhe e be e kgokeletšwe dithekgwana tša maphadiphadi. Mo leotwaneng la pele, thupa ya seromamoya e ntše e tekuma bjalo ka lehlakanoka. Diipone di bonega gohle, le yena mong a ipona ka gohle. O rile ge a re ke iša mahlo kgauswi le tsela, a bile a e gata sesogana, a re kgane a ka gata 'dibriki' ge a bona sebata se ediša ditete se mo laletše. O rile ge a re ke a putla, selo sa iphoša mo peretshitswaneng. Lesogana la batho la re

go tsena ka lebelo la wela kua pelepele. Borokgo bjo bošweu bokae? Saint e be e swere leotwana la paesekele, e ngametše dithaere meno a bile a phuleleditše ka maleng a leotwana la pele.

Lesogana le rile go tsoga la ithintha. La lealea, la se bone motho. Khutšo yena o be a khutile ka morago ga sehlašana sa mphuphana a tšhogile. O be a tseba gore mpša ya gagwe e dirile molato wo mogolo, e bile a tšhaba le gore lesogana le le ka mo ntšha kotsi.

E nolofaditšwe go tšwa go: Maroba

- 1.1 Khutšo e be e le ngwana wa go seleka kudu. Efa mabaka a MABEDI go thekga taba ye. (2)
- 1.2 TatagoKhutšo ke mang? (1)
- 1.3 Tatagwe o mo reketše mpša ya mohuta mang? (1)
- 1.4 Mohuta wo wa mpša o tsebega kudu ka eng? (1)
- 1.5 Mpša ya Khutšo e dirile semaka. Hlaloša semaka seo. (5)
- 1.6 Maikutlo a gago ke afe mabapi le maitshwaro a bana ba go swana le Khutšo? (2)
- 1.7 Efa lehlalošetšagotee la 'paesekele' le le tšwelelago mo temaneng. (1)

Karolwana ya 2

BOIKEMIŠETŠO GO TSOŠA SETŠHABA Ka Pule wa Sekano

Shoprite-Checkers e ile ya tsenatsena ditaba tša Fhatuwa Ramabulana, molemi wa mothomoso wa mosadi wa maemo a godimo, gomme ya mo hlopha go ba mofenyi wa Shoprite-Checkers Businesswoman wa ngwaga wa 2002.

Mosadi yo wa Limpopo, yo a šetšego a na le kgwebo ye kgolo ya dikgogo ka mo Venda, o gweba le mabenkele a magolo a dijo. O rekišetša mabenkele a Shoprite kua Thohoyandou, Sibasa le Giyani nama ya kgogo. Ramabulana ke mong wa Kumbe Poultry Farm mo Venda, ye e tšweletšago didosene tše 10 000 tša mae ka beke tše di beelwago ke dikgogo tše 80 000. City Press mo poledišanong ya yona le Ramabulana, e kwele gore ga a gweba le Shoprite fela, eupša le mabenkele a manyane a kgauswi.

Ramabulana o laeditše City Press gore ka lebaka la theko ya godimo ya didirišwa mo ngwageng wa go feta, o ile a gapeletšega go lokolla bašomedi ba 60 mošomong gomme a swanelwa gape ke go theoša theko ya mae. Tšhelete ya go reka dikgogo le dijo tša tšona e be e le godimo kudu. O boletše gore o ile a kwana le bašomedi ba gagwe gore a se ba okeletše megolo ngwageng woo. Tše ka moka ke maitapišo a mosadi yo wa mengwaga ya magareng ga 20 le 30. Sehlopha se sa Shoprite sa mabenkele se thomile ka mabenkele a manyane a 8 ka ngwaga wa 1980, gomme a gola kudu. Mmoleledi wa dikgwebopotlana, Mna. Brian Weyers, o re ba thomile projeke ya go bitša 'Operation Green Team', yeo e hlokometšego go dira kgwebo le dikgwebopotlana.

[E nolofaditšwe go tšwa go: City Press March 9 2003]

- 1.8 Sefoka sa Shoprite-Checkers sa rakgwebo wa ngwaga wa 2002 se thopilwe ke mang? (1)
- 1.9 Mothopasefoka yo o dula profenseng efe? (1)
- 1.10 Sefoka se ke sa bolemi bja mohuta mang? (1)
- 1.11 Efa maina a mafelo a MARARO ao a gwebišanago nao. (3)
- 1.12 Dilo tše PEDI tše di dirilego gore a fokotše bašomedi ba gagwe ke dife? (2)
- 1.13 Ka ngwaga woo wa mathata, o ile a kwana le bašomedi ba gagwe gore a se ba okeletše megolo.
 Na ge nkabe o le yo mongwe wa badiredi ba gagwe o be o tla dumela taba ye?
 Efa mabaka a MABEDI a go kwagala. (2)
- 1.14 Bolemi ke mošomo wa banna. Wena o reng? (2)
- 1.15 Ka bokopana, efa basadi ba Afrika Borwa molaetša mabapi le temana ye. (2)

Karolwana ya 3

Lebelela seswantšho se se latelago gore o kgone go fetola dipotšišo.

- 1.16 Polelong ya mathomo, mosadi yo o bolela ka **thutelabogolo**. Ke go reng? (2)
- 1.17 Na ke nnete gore **thutelabogolo** e a roba? (2)
- 1.18 Seboledi sa bobedi se šupa eng ge se re : **Afrika Borwa e a re hloka?** (2)
- 1.19 Seboledi sa boraro se bolela ka tlokego ya mešomo.
Na o bona o ka re nkabe go dirwa eng gore bothata bjo bo fele? (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: [35]

**KAROLO YA B
KAKARETŠO
POTŠIŠO 2**

Bala temana ye e latelago gomme o re ka dintlha tše LESOME, o akaretše diteng tša yona ka go laetša ditlamorago tša go se tshepege. Laetša bokgoni gomme o šomiše tlotlontšu ya gago.

Lerato le šilofetše go feta mašilo ohle a kgobokane. Lerato ke sefoku seo se phethetšego difofu. Mpoke o lla sello sa poo ge a gopola ka moo Nkopodi a mo latswitšego ka leleme ka gona. O gopola mohla a le boikhutšong kua Natala morago ga ge ba sa tšo nyalana. O gopola mantšu a Nkopodi ge a re: " Mpoke moratiwa, le ge le ka hlaba bosobela la dikela bohlabela ke tla ba le wena. Ge a inamiša sefahlego bjalo a pontše mahlo ao a dutlago megokgo a bona pono. O bona motho a apere diaparo tše tšhweu pele ga sefahlego sa gagwe. Ge a lebeledišiša gabotse a bona e le mogatšagwe. O be a robetše boroko, ntšhi ye tala e etšwa ka nkong ya gagwe. Ge a phapharega, a lemoga gore ke toro. Nnete ke gore Nkopodi o jelwe ke menate ya lefase, o jelwe ke thetho.

[E nolofadišwe go tšwa go: Medupi ya megokgo]

PALOMOKA YA KAROLO YA B: [10]

**KAROLO YA C
THUTAPOLELO
POTŠITŠO 3**

Bala temana ye e latelago gore o kgone go araba dipotšišo.

"Ngwana wa ngwanenyana ke mofeti ka gobane ge a fetša go tsena sekolo ba šetše ba re o a tšewa. Ke go senya tšhelete ge o re o a mo ruta. O ka boloka tšhelete ye ntši." Go hlaloša Maroba.

- 3.1 Leina ke lentšu le le reeletšwego motho, phoofolo goba selo. Tsopola leinaina mo temaneng. (1)
- 3.2 **Bafeti** go tšwa temaneng, ke leina le le bopilwego ka lediri. Efa lediri leo. (1)

- 3.3 Ngwalolla lefoko le le latelago ka bontši:
Ngwana wa ngwanenyana ke mofeti. (2)
- 3.4 Go tšwa temaneng, tsopola lelatodi la lentšu le **senya**. (1)
- 3.5 Lentšu le **tšewa**, go tšwa temaneng, le hlaloša gore:
A. go rwalwa
B. go nyalwa
C. go bonwa (1)
- 3.6 Ngwala lefoko le le latelago ka kganetšo:
O ka boloka tšhelete ye ntši. (2)
- [8]

POTŠIŠO 4

Bala temana ye e latelago gore o kgone go araba dipotšišo.

Dipere tše o di rekile meeding ya Mogokare e sa le lesogana la go ithuta go šoma. Yena o pana kariki gomme a rwalela batho meetse. O ka bolawa ke disego ge a šetše a di kitimiša.

- 4.1 Lešupi ke lentšu le le šomišwago go šupa.
Go tšwa temaneng, tsopola:
4.1.1 lešupi (1)
4.1.2 lentšu leo le le šupago (1)
4.1.3 bokgole bjo le bo šupago (1)
- 4.2 Moselana wa **-ile** mo mading, o laetša lebaka le le fetilego.
4.2.1 Tsopola lentšu temaneng leo le hlomeseditšwego moselana wo, gomme le šupa lebaka le le fetilego. (1)
4.2.2 Dira lefoko ka lentšu la mo go 4.2.1, gomme o le tliše ka lebaka la bjale. (2)
- 4.3 Go hlomesetšwa moselana wa **-ng** maineng go bopa lefelo.
Tsopola lentšu la mohuta woo mo temaneng. (1)
- 4.4 Sekafoko se se thaletšwego mo temaneng se šupa eng go tše di latelago?
A. gore modiro o diregile kae?
B. gore modiro o diregile neng?
C. gore modiro o diregile bjang? (1)
- 4.5 Temaneng go tšwelela leina le e lego leadingwa go tšwa polelong ya Seafrikanse. Ke lefe? (1)
- 4.6 Lekopanyi ke lentšu le le šomišwago go kopanya mafoko.
Tsopola mafoko a mabedi a a nago le makopanyi temaneng, o be o thalele makopanyi ao. (4)

[13]

POTŠIŠO 5

Bala temana ye e latelago gore o kgone go araba dipotšišo.

Molatelolo le Mokupi ke bašemanyana ba bohlale. Ba ja gatee ka letšatši, ga ba fetše dijo. Ba a tseba gore mpa ke ngwana e a beelwa. Bona ba ithatela dinamune, diperekisi le diapola. Na mokgalabje Thaloki o ikgantšha ka barwa ba gagwe?

- 5.1
- 5.1.1 Tsopola, go tšwa temaneng, leina le le nyenyefaditšwego. (1)
- 5.1.2 Ngwala leina leo pele ga ge le nyenyefatšwa. (1)
- 5.2 Lebadi ke lentšu leo le šomišwago go bala. Tsopola lentšu la mohuta woo go tšwa temaneng. (1)
- 5.3 Lehlaodi ke lentšu le le hlaolago selo gare ga tše dingwe. Mohlala:
Molatelolo le Mokupi, ba hlaotšwe gare ga bašemanyana ba bangwe. Tsopola sekafoko se se šomilego mošomo woo. (1)
- 5.4 Sekafoko se se thaletšwego ke seema. Se hlaloša gore:
A ge o eja dijo o tla dula o thabile.
B ge o eja dijo o ngwathale ba bangwe.
C ge o eja dijo o gopole le gosasa. (1)
- 5.5 Tamatise, eie le khabetšhe ke **merogo**. Bolela gore tše di latelago ke eng?
Dinamune, diperekisi le diapola. (1)
- 5.6 Lešalašala le šomišwa sebakeng sa leina.
- 5.6.1 Tsopola lentšu la mohuta woo mo temaneng. (1)
- 5.6.2 Bopa lefoko la go kwagala ka lešalašala la mo go 5.6.1 (2)
- [9]

POTŠIŠO 6

Bala temana ye e latelago gomme o lokiše diphošo tše di tšwelelago go yona.

Ke be ke (swere) ke tlala, ebile ke (tepona) gore nka se fihle. Banna ba (pedi) ba fihla, ba (nametša) koloi ya bona. Nkišetše (leboga) go bona. (5)

PALOMOKA YA KAROLO YA C: [35]

PALOMOKA: 80